

ЯПОНСЬКІ ПРИКЛАДНІ МИСТЕЦТВА ЯК МЕХАНІЗМ ГАРМОНІЗАЦІЇ СВІТУ І ОСОБИСТОСТІ

У статті розглянуті аспекти використання каліграфії і оригамі в арт-терапії, наведений аналіз досвіду роботи в соціальних закладах і закладах освіти із лікувально-корекційно-просвітньоми цілями.

Ключові слова: арт-терапія, каліграфія, оригамі.

В статье рассмотрены аспекты использования каллиграфии и оригами в арт-терапии, приведен анализ опыта работы в социальных учреждениях и учреждениях образования с лечебно-коррекционно-просветительскими целями.

Ключевые слова: арт-терапия, каллиграфия, оригами.

Modern art-therapy uses the wide spectrum of various methods and technologies. Report purpose is to tell about using in the art-therapy such kinds of Japanese arts as calligraphy and origami.

Key words: art-therapy, calligraphy, origami.

Терапія мистецтвом є одним із методів психотерапії. Термін «арт-терапія» був вперше використаний Адріаном Хіллом у 1938 р. при опису роботи з хворими і незабаром набув розголосу. В даний час термін означає всі види занять мистецтвом, які проводяться у школах, лікарнях, центрах здоров'я.

Малювання, живопис, ліплення та інші види мистецьких занять є безпечними способами для зняття напруги, болю, агресії невербальним шляхом, прискорюють процес у терапії. Підсвідомі конфлікти і внутрішні переживання легше виявляються за допомогою зорових образів, ніж у розмові під час вербальної психотерапії. Акцент робиться на виході внутрішньої енергії через творчість.

Сучасна арт-терапія використовує широкий спектр різноманітних методик та технологій у залежності від конкретної ситуації, цільової групи, можливостей персоналу освітніх, медичних, соціальних закладів. З розвитком арт-терапії зв'язують надії на створення такої гуманної, «синтетичної» методології, котра рівною мірою враховувала б досягнення наукової думки і досвід мистецтва, інтелект людини і його почуття, бажання самореалізації.

Мета доповіді: обґрунтувати ефективне використання в арт-терапії таких японських прикладних мистецтв, як каліграфія і оригамі. Досвід спеціалістів доводить, що арт-терапія в якості

самостійного і достатньо впливового напрямку в лікувально-корекційній, педагогічній, соціальній практиці може бути ефективною тоді, коли досвід художньої роботи буде об'єднаний із медичною моделлю і психотерапевтичними уявленнями.

Культура – продукт духовного і матеріального виробництва кожної конкретної нації, що відрізняє її від інших. В основі національної культури лежать традиції народу, однак, національну культуру не можна обмежувати лише рамками традиційного, тому що в ній постійно відбувається взаємодія старого і нового, поряд із національними, специфічними особливостями в ній існують і розвиваються загальнолюдські поняття, які стають надбанням інших народів.

Найбільша особливість японського мистецтва і культури взагалі полягає у філософії гармонії. В Японії надзвичайно поширеною є ідея гармонійного, дружнього, багатого співіснування природи з людиною і людини з людиною, пошуку і досягнення гармонії в самому собі. У зв'язку з цим цілком логічним є застосування в арт-терапії і таких широко відомих в усьому світі японських мистецтв, як каліграфія і оригамі, які викликають на Україні чималий інтерес у різних аспектах.

Через мистецтво людина пізнає себе і навколишній світ, через мистецтво людина знаходить в собі сили жити далі, рухатися вперед у скрутні, важкі, болісні для неї часи.

Японська каліграфія, «сьо» (SHO) – красиве гармонійне зображення писемних знаків японської абетки та ієрогліфів має на меті, окрім візуальної складової, відтворити стан душі митця за допомогою виразності та ритмічності кожної лінії.

В Японії каліграфія має багатошаровий контекст. Її розглядають як шлях пізнання, можливість духовного самовдосконалення, механізм гармонізації світу і вважають каліграфію мистецтвом навіть «вищим» за живопис, адже художник малює те, що він бачить, а каліграф утворює абстрактну «квітку своєї душі» на папері чи іншому матеріалі.

Для занять каліграфією не обов'язково знати чи вивчати японську мову (хоча, звичайно, інтерес до сьо викликає інтерес до вивчення мови). На першому етапі занять достатньо спробувати створювати візуальні образи з позитивним змістом (як це властиво професійним каліграфам). Позитивний, життєстверджуючий зміст того, що пишеться, говориться – все рівно, на якій мові, – це дуже важно, це визначне.

Японці вірять в «душу слова» – *kotodama*, незалежно від того: слово промовлене чи написане. Котодама пояснює існуючий зв'язок звукового устрою речі із многошаровою структурою буття, де кожному рівню відповідає свій ряд зафіксованих на письмі звуків.

Існує точка зору, що створення світу починається з тонких вібрацій, які поступово перетворюються у звуки, з яких складаються слова, а потім явища і речі, які цими словами. Таким чином, суть котодама складає здатність до створення гармонії в душі через єднання зі світом. Містична сила «тама» може впливати на світ, знаходиться у кожному із слогів японської фонетичної абетки, тому той, хто опанував використанням слів у будь-якому вигляді, може впливати на світ, стає митцем для себе та інших. Усі ми знаєм, «як слово наше відгукнеться», це як молитва, в якій не можна міняти ані одного слова, бо все не просто так вигадано, то досвід цивілізації, який належить всім і кожному.

За словами Рюсекі Морімото, одного з найвідоміших каліграфів світу «щоб зрозуміти смисл, який є у картині, потрібно не читати ієрогліфи, їх потрібно відчувати» [6, с. 114].

А відчутти можна тоді, коли митець пише «від душі», і не тільки для себе. І тому зовсім не випадково люди, переглядаючи ієрогліфічні картини на виставках, інтуїтивно вибирають і зосереджують свою увагу на творах с символами, які їх зараз хвилюють, про що думають. Переверіено багато раз: хворі діти в лікарні вибирають для малювання ієрогліфи «мати», «життя», «іти», старенькі в приюті – «довге щасливе життя», «здоров'я», студенти – «любов», «успіх», «вперед».

Ієрогліфи мають особливе прзначення: об'єднати в собі образотворчі елементи та абстрактні

символи і в цьому синтетичному єдинстві створити визначену модель світу.

Коли людина бере в руки пензля, щоб намалювати ієрогліф, вона може і не думає, що створить щось унікальне, але ж то так і є: кожен малюнок, перша чи чергова спроба зробити те, що до тебе не робив ніхто, це маленьке, хай хоча б на хвилинку, забуття за хворобу, відкриття незнайомої культури, відкриття в собі таланту, бажання, волі, дива – це мить життя, наповненого смислом.

Таким чином, заняття сьо, корисно і для митця-аматора і для тих, хто поряд із ним.

Орігамі – стародавнє мистецтво складання листів паперу таким чином, щоб отримати фігури тварин, квітів та інших предметів.

Назву «орігамі» (від «орі» – складання, «камі» – папір, а також божество) це мистецтво набуло в Японії в VIII ст., але своїми коренями надходить у древній Китай, де більш за 2000 років тому був винайдений папір. У давнину папір, зроблений ручним способом, був вишуканим і коштовним матеріалом, котрий використовувався в особливих випадках. Записки, складені в формі метелика, журавлика, квітки були символом дружби, доброго вітання, ними можна було виразити більше поваги, уваги, кохання ніж словами. Навики в орігамі стали ознаками гарної освіти і вишуканих рис. Зараз орігамі набуло популярності в усьому світі і Україна не є винятком. Знатоки орігамі влаштовують виставки, семінари, творчі зустрічі, заняття в лікарнях, школах.

Орігамі – це не тільки цікаво і гарно, воно має застосування у дизайні, архітектурі, моделюванні одягу, вивченні геометрії, розвитку психомоторних, інтелектуальних, творчих здібностей, реабілітації хворих.

Орігамі – один із важливих видів арт-терапії. «За даними Інституту медицини віку при університеті Тохоку (Японія), при вивченні фізіології мозку було з'ясовано, що заняття орігамі збільшує потік крові, який проходить через префронтальну зону головного мозку і допомагає мозку краще працювати. Ось чому у багатьох клубах для літніх осіб в Японії відкривають гуртки орігам. Своім лозунгом вони обрали слова: «Радість знайомства з орігамі – тричі в житті: в дитинстві, коли стають батьками і займаються зі своїми дітьми, і в літньому віці» [8, с. 15].

Мистецтво орігамі прийшло до нас з країни, де вміють привернути увагу саме на те, що не міцно, на мить, вміють її – мить, цінувати, щоб спіймати в дрібниці подих вічності, так як «у світі усе зв'язано з усім». В орігамі теж важливо побачити сутність предмета, його особистість, його красу, побачити найхарактерніше, натякнути на це. А для справжнього мистецтва завжди достатньо тільки натяку, а глядач (чи лікар) має змогу доміркувати, достворювати образ у власному сприянні. Завдяки цьому орігамі є одним із значних чинників, які стимулюють уявлення і передумови до творчої діяльності. Основою

будь-якої творчої діяльності є розвинута творча увага. Творчість – це, в першу чергу, креативне мислення, тобто здатність шукати, винаходити, створювати щось таке, котре не зустрічалося у людини у попередньому досвіді, в т.ч. самостійний пошук досягнення мети. За словами Льва Толстого «той, хто видумав паперового півника, від душі радів, що йому вдалося зробити схожого на птаха, і почуття це передається іншим і тому, як це не дивно, витвір такого півника і є справжнє мистецтво». А скількох таких чи інших півників, лелек, колібрі, метеликів і звіраток, ляльок і квітів, та чого завгодно, витворюють малі та дорослі, хворі та дужі. За роки викладання оригамі довелося спостерігати цю радість душі творця безліч разів.

До цього неможна звикнути, це вражає кожен раз, коли тяжко хвора дитина чи сліпий старець в інвалідному візку забуває у ці хвилини про своє горе, радіє диву, створеному власними руками, ділиться цим дивом!

Оригамі використовують для театральних постанов, лялькового театру тощо.

Ось театр масок. У ньому зібрані маски різноманітних казкових персонажів. Маска – важливий атрибут гри, вона робить образи героїв більш яскравими. Використовуючи оригамські іграшки, діти обов'язково придумують новий сюжет. А маленькі пальчикові ляльки – прості у виготовленні – вони теж дарять їх творцям і глядачам чималу радість. Їх просто берегти в коробці, в будь-який момент витягнути та зіграти казочку, прочитати віршик, заспівати пісеньку, придумати веселу чи серйозну історію. Достатньо зробити мордочки персонажів-і можна витворювати виставу. Вироби з оригамі у дитсадках і школах, спеціалізованих інтернатах використовуємо та-

кож як реквізит під час святкування народних свят, для виготовлення костюмів, святкових листівок, для прикрашання інтер'єру. Позитивні емоції творця і глядачів за мінімальних матеріальних затратах забезпечені!

Оригамі – це унікальний вид мистецтва. Він дає розвиток комунікативної сфери людини, виховує самостійність, відповідальність, організаторські навички, акуратність, вчить планувати послідовність дій, цілеспрямовано йти до результату, розвиває естетичний смак, дає багаті можливості для прояву фантазії, реалізації творчого потенціалу. І, таким чином, потенціал використання оригамі в арт-терапії просто величезний. Оригамі цікаве і доступне у будь-якому віці, в любых умовах – від лікарні до в'язниці, для осіб з обмеженими здібностями, любого стану здоров'я.

Оригамі – мистецтво, доступне усім! Треба відмітити, що складаючи папір, спостерігаючи, як він набуває об'єму, ми не просто із задоволенням проводимо час – ми ще знайомимося із японською культурою, почуттям краси, яке передають від покоління до покоління. Просте і доступне мистецтво оригамі відкриває нам світ, повний несподіваних відкриттів.

Досвід інших країн у збереженні, розвитку і використанні національних культурних явищ у просвітній, освітній, терапевтичній роботі надзвичайно цікавий для України. Багаті культурні традиції повинні розвиватися в умовах сучасного суспільства. Обмін і співробітництво між країнами в гуманітарній сфері допоможе українській арт-терапії набути нових й іновацій.

При необхідності до статті додаються ілюстрації та фото майстер-класів у лікарнях, соціальних закладах, школах і університетах, статистичний матеріал із соціальної роботи і опитування.

ЛІТЕРАТУРА

1. Арт-терапия – новые горизонты / Под ред. А.И. Копытина. – М.: Когито-Центр, 2008. – 336 с.
2. Афонькина Е.Ю., Афонькин С.Ю. Все об оригами. – СПб.: ООО СЗКЭО «Кристалл», 2004. – 272 с.
3. Дуайт Джейн. Основы китайской живописи: Энциклопедия. – М.: АРТ-РОДНИК, 2007. – 256 с.
4. Живопись и каллиграфия Китая. – Днепропетровск.: ВЕНЬ У, 2003. – 40 с.
5. Китайская каллиграфия: Энциклопедия. 300 лучших иероглифов. – М.: АРТ-РОДНИК, 2007. – 256 с.
6. Пархоменко Б. Моримото / GALLERY. – 2007. – № 25. – С. 114.
7. Фіцула М.М. Педагогіка. – К.: Академвидав, 2007. – 560 с.
8. Origami – this is mathematics / NIPPONIA Discovering Japan. – 2007. – № 41. – P. 15.
9. Handbook The Cleveland Museum of Art. – Cleveland, Ohio, 1991. – 160 p.
10. Folding Japan with Origami in English. – Printed in Japan, 2005. – 255 p.

Рецензенти: д.пед.н., професор Мещанінов О.П.,
д.пед.н., професор Букач М.М.

© Зінов'єва Г.Ю., 2009

Стаття надійшла до редакції 22.05.2009 р.